[1]Ортега-і-Гасет Х. Вибрані твори / Перекл. з іспанської В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко – К., 1994. – С. 127. [2]Гердер Г. Мова і національна індивідуальність // Націоналізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий – К., 2006. – С. 6–7. [3]Майнеке Ф. Загальний погляд на націю, національну державу і космополітизм // Націоналізм: Антологія. 2-ге вид. – С. 267. "Бочковський О. Вступ до націології. – К., 1998. – С. 126–127. [5]Хейвуд Э. Политология: Учебник для студентов вузов / Пер. с англ. под ред. Г. Г. Водолазова, В. Ю. Бельского. – М., 2005. – С. 153. Локк Д. Цілі політичного суспільства та врядування // Лібералізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К., 2002. – С. 623. [7]Гринин Л. Государство и исторический процесс. Эволюция государственности: от раннего государства к зрелому. – М., 2007. – С. 285–286. [8]Касьянов Г. Теорія нації та націоналізму: Монографія. – К., 1999. – С. 60. [9]Кафарський В. Нація і держава: Культура, Ідеологія, Духовність. – Івано-Франківськ, 1999. – С. 95. [10]Готліб Г. Нація і держава. Новий підхід до етнічних конфліктів та обмеження суверенітету. – Львів, 1997. – С. 39. [11]Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Пер. с англ. Изд. 2-ое. – М., 2004. – С. 655–656. [12]Сміт Е. Національна ідентичність. – К., 1994. – С. 175. [13]Мей К. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд / Пер. з англійської. – К., 2004. – С. 156. [14]Кримський С. Запити філософських смислів. – К., 2003. – С. 192. «[5]Хелд Д. Трансформация политического общества: переосмысливая демократию в контексте глобализации // Теория и практика демократии. Избранные тексты / Пер. с англ. под. ред. В. Л. Иноземцева, Б. Г. Капустина. – М., 2006. – С. 455. [16]Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / Геополитика: Антология. – М., 2006. – С. 689. [17]Послання Президента України Віктора Ющенка до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України. 2008 рік. – http://www.president.gov.ua/news/9941.html.

Сергій Грабовський

Образ «ефективної України» в концепції Богдана Гаврилишина

Богдан Гаврилишин виступив із доповіддю Римському клубу «Дороговкази у майбутнє: до ефективніших суспільств» 1979 року, окремою книгою вона була опублікована роком пізніше. Як пізніше наголошував він сам, «моя головна мета полягала в пошуку нової методології аналізу ефективності держав, а також у дослідженні досвіду різних суспільств з метою створити нову галузь, яку можна було б назвати «архітектурою суспільних ладів» для того, щоб у майбутньому, коли Україна стане незалежною, «дистилювати» досвід різних країн і сформувати для України новий, тільки їй властивий лад»[1]. Йдеться не про чергову утопію, яка б змалювала «прекрасний новий світ», а про суто наукову працю, що поєднувала три аспекти: аналітику, яка мала пояснити, чому одні суспільства є ефективнішими за інші; рекомендації, яким чином і що саме змінити у соціально-економічному житті тієї чи іншої країни для підвищення ефективності економіки; прогностику, покликану окреслити вірогідність тих чи інших змін у різних країнах і можливі наслідки цих змін.

Високий прогностичний потенціал «Дороговказів…» за минулі роки був підтверджений не раз, зокрема, розпадом Радянського Союзу, різким зростанням загроз з боку ісламського радикалізму та фундаментальними змінами в Китаї, про тенденції до чого йшлося у книзі. Водночас незатребуваною виявилася методологія окреслення образу ефективного українського суспільства та знаходження шляху перетворення України на ефективну в політичному, економічному та соціально-екологічному плані державу.

Якщо спробувати визначити належність поглядів Богдана Гаврилишина до якогось із чинних ідейних напрямів, то, очевидно, тут варто вести мову про «реформаторський альтерглобалізм», який не заперечує тенденцій глобалізації і не закликає на боротьбу з нею, а водночас веде мову про серйозну, принципову перебудову світу з тим, щоб «вживати політичні заходи та враховувати неекономічні чинники (як-от культура)»[2].

Як пише сам Гаврилишин, його життєвий досвід певною мірою вплинув на методологію «Дороговказів у майбутнє»: бувши змушеним у молоді роки з політичних мотивів залишити Україну, різні періоди свого життя автор доповіді Римському клубові провів у разюче відмінних одна від одної за типом соціально-політичного й економічного ладу країнах, тож склав собі уявлення про цивілізацію як про систему взаємодоповнюючих/конкуруючих форм і способів організації суспільного буття. Гаврилишин описує світ не як чорно-білу скатертину – хороше-погане, правильне-неправильне, – а як, за його словами, *помережане складними візерунками різнобарв'я способів життя, де може бути чимало «хороших» варіантів, істотно відмінних між собою, де суспільне зло мотивоване передусім не чиєюсь злою волею, а складними процесами історичного розвитку. Іншими словами, ефективні суспільства, на думку науковця, можуть бути організовані досить по-різному і відрізнятися одне від одного, але все одно залишатися ефективними.*

Відтак Богдан Гаврилишин будує методологію дослідження й практичної трансформації соціально-економічних систем у їхній єдності із довкіллям на багатофакторних, поліцентричних і, сказати б, поліфонічних засадах (рис. 1).

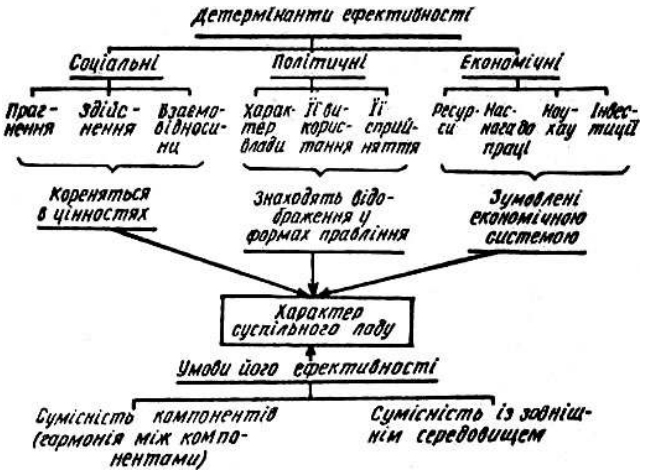

Рис. 1.

Цей рисунок, узятий із «Дороговказів…», показує, що умови ефективності суспільного ладу – це як внутрішня сумісність його компонентів, так і загальна сумісність із довкіллям.

На думку Гаврилишина, саме «суспільний лад виступає основною детермінантою суспільної ефективності.

1. Природні ресурси не є обов'язковими. Економічний розвиток в основному забезпечується людиною. Провидіння допомагало і допомагатиме окремим країнам, наділивши їх природними багатствами. Крім того, враховуючи зростаючу цінність ресурсів у зв'язку із вичерпуваністю їх запасів, економічні перспективи розвитку країни тим

кращі, чим більші природні багатства вона має. Історія свідчить, що наявності ресурсів недостатньо, аби започаткувати і підтримувати економічний розвиток. Такі країни, як Японія і Швейцарія, переконливо довели, що вдале поєднання наснаги до праці і майстерності людей може компенсувати відсутність ресурсів.

2. На наснагу до праці впливають релігійні вірування; сприйняття праці як необхідності, як форми зобов'язання перед сім'єю, соціальною групою, нацією, як способу задоволення матеріальних, і соціальних потреб або як способу самореалізації.

3. Для підвищення результативності великих зусиль потрібне відповідне і постійне вдосконалення ноу-хау (технологія). Існують дві категорії ноу-хау. Технічне, що дозволяє людині управляти силами природи для свого блага, та організаційне, що забезпечує створення і підтримку ефективних структур.

Технічне ноу-хау має універсальне (транснаціональне. – *Ред*.) застосування; за певного рівня освіти і бажання вчитися воно може бути більшою мірою готовим для імпортування і застосування. Соціально-організаційне ноу-хау зумовлене розвитком культури і вимагає гармонійного поєднання зі світоглядом людей. Тому воно мусить бути здебільшого «доморощеним» (національним. – *Ред.).*

4. Для того щоб економічний розвиток став стійким процесом, наснага до праці і ноу-хау мають доповнюватися відповідним обладнанням. Доповненням до робочих рук і людського розуму повинна бути певна «кінська сила» техніки. Її слід забезпечувати шляхом *інвестицій* в обладнання, матеріальні та сервісні інфраструктури»[3].

Звичайно, йдеться про певне узагальнення, певну абстракцію досить високого рівня, й автор «Дороговказів…» неодноразово цей момент підкреслює. З іншого боку, це абстракція, призначена для вивчення суспільних процесів і досягнення максимально можливої ефективності життєдіяльності конкретного суспільства.

«Існує кілька прототипів цінностей, форм правління та економічних систем; кожен з них має свої переваги і недоліки. Одні з них привабливіші з гуманістичної точки зору; інші – з політичної, філософської або соціальної; ще інші зумовлюють кращі економічні досягнення», – зазначає далі Гаврилишин. Він виокремлює три групи цінностей, притаманні будь-яким сучасним суспільствам. Це цінності *індивідуалістсько-конкуренційні, групово-кооперативні* та *егалітарно-колективістські*. У різних суспільствах згадані цінності перебувають у різних сполученнях, але цілісно-культурні орієнтації повсюдно є достеменно засадничими для розвитку економіки: «Соціальна життєздатність суспільства вимагає певної відповідності між прагненнями-сподіваннями і досягненнями-здійсненнями, між мріями і реальністю, усвідомленням своїх прав і їх реалізацією. Соціальна природа людини зумовлює те, що все назване залежить від стосунків між людьми на різних рівнях структури суспільства. Стосунки, в свою чергу, формуються під впливом переконань-цінностей, що відповідає усталеним потребам і уявленням про справедливість»[4].

Отож зауважимо, що одними із головних детермінантів ефективності кожного суспільства, за Богданом Гаврилишиним, виступають ціннісні підвалини соціальної життєдіяльності. Це те, що повсякчас ігнорується як західними, так і вітчизняними адептами ринкового ультралібералізму (котрий, власне, виріс свого часу із типово вульгарно-марксистського «економічного детермінізму»), – ці адепти звертають увагу на бездефіцитний бюджет, на платіжний баланс держави, на купівельну спроможність населення, але не на настрої цього населення і, тим більше, не на його етичні настанови. Ба більше: серед властиво економічних чинників автор «Дороговказів» розташовує *наснагу до праці*, на котру, як уже було зазначено вище, «впливають релігійні вірування; сприйняття праці як необхідності, як форми зобов'язання перед сім'єю, соціальною групою, нацією, як способу задоволення матеріальних і соціальних потреб або як способу самореалізації»[5]. Інша формула Гаврилишина ще більш категорична: «і економічна система, і політичне правління визначаються моральними цінностями суспільства»[6]. Сьогодні ж Гаврилишин, який і в минулі роки наголошував на першорядній важливості екологічних чинників, прямо веде мову про необхідність «поєднання політичної свободи, економічної ефективності, соціальної справедливості й симбіотичного співжиття з природою»[7].

Іншими словами, образ ефективного суспільства тієї чи іншої країни формується на основі цілого комплексу чинників, де ціннісні орієнтації та глибинні ментальні настанови відіграють одну із провідних ролей. У цьому сенсі варто поставити майже риторичне запитання: хто і як враховує при накресленні програм соціально-економічного розвитку регіонів України, при формуванні образу майбутнього держави релігійні чинники в ролі тих, що визначають, поміж іншого, економічну ефективність? І треба взяти не просто «греко-католиків» і не просто абстрактне «православ'я», а конкретні форми київського і московського православ'я, які на підсвідомому рівні домінують у населення різних областей країни; не доводилося зустрічати жодної серйозної праці в царині прогностики, де б малювався бажаний образ майбутнього, про макроекономіку не кажучи, де б згадані відмінності були б хоч якось ураховані.

І це тільки один чинник. А як впливатимуть на розвиток української економіки у довгостроковій перспективі зміна статусу сім'ї, кількості її членів, перехід – як це діється в Західній Європі – від «вертикальних» до «горизонтальних» родинних стосунків? Навряд чи ми знайдемо відлуння ідей Гаврилишина в урядових розробках; хіба що Кабмін Юлії Тимошенко 2005 року звернув був увагу не тільки на цифрові показники росту ВВП у зв'язку із енергоємністю продукції, а і на «гуманітаристику», але, здається, і сам не дуже зрозумів, навіщо він це робить, – спрацювала чи то гра на публіку, чи то така собі «постколоніальна інтуїція». Але ж хіба інтуїція може замістити собою чіткий методологічний підхід? Отож не дивно, що за якийсь нетривалий час ця інтуїтивна знахідка, не знайшовши раціонального оформлення, зникла з урядових настанов, власне, з самим урядом Тимошенко зразка 2005 року.

Поглиблюючи розуміння образу ефективного суспільства, Гаврилишин ще наприкінці 1970-х відзначав: передові країни світу постали «на порозі переходу від стадії масового споживання (на якій пріоритетним було задоволення різноманітних індивідуальних потреб споживача) до постіндустріального суспільства (в якому такі потреби суспільства, як освіта, охорона здоров'я, чисте навколишнє середовище, набувають більшого значення)», тож «власне вільний ринок не може виконувати функцію ефективного і справедливого розподілу. Для надання нового імпульсу ефективному розвитку країни потрібні зміни в суспільному устрої. Чи відбуватимуться вони у напрямку більшої узгодженості? Меншої суперницької, конфліктної орієнтації? Активнішого пошуку консенсусу, відносин та

інституцій, що ґрунтуються на колегіальній владі і відповідальності, за умов більшої добровільної гармонізації економічної діяльності?»[8]. При цьому оптимальною була б трансформація визначальних, домінуючих суспільних цінностей з індивідуально-конкуренційних у громадсько-усвідомлені, групово-кооперативні, з настанови на те, що «людина-унікальне створення і господар природи» до настанови на те, що «людина – частинка всесвіту» і на «пошуки єднання з природою»[9]. Наслідком мало б стати спроба «зберегти такі переваги приватної ініціативи, як заохочення, настирливість і зумовлені ними нововведення» у поєднанні з тим, щоб «зменшувати економічні збитки і зловживання, пов'язані з високо енергетичними та ресурсномісткими виробництвами, надмірним використанням ресурсів та енергії, недостатньою утилізацією відходів, посиленим підбурюванням звичайних або навіть згубних бажань, відчайдушною внутрішньою конкуренцією»[10], з тим, щоб кожен відчув себе не лише громадянином певної держави, членом певного етносу, носієм певної мови, а ще й (цю метафору Гаврилишин використовує кілька разів), «учасником команди космічного корабля Земля».

Сьогодні пріоритети «Дороговказів…» викристалізувалися у більш конкретну концептуальну настанову Богдана Гаврилишина – ідеться про еко-соціальну ринкову економіку, яка лежить в основі образу ефективного суспільства. «Еко-соціальна ринкова економіка і сталий розвиток суспільства ґрунтується на трьох підмурках – це органічне поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості і ресурсно-екологічної збалансованості. Економічне зростання, що відбувається без врахування екологічних чинників, не може бути сталим і тривким в довгостроковій перспективі. Так само неприйнятною є охорона довкілля, що готова нехтувати інтересами людей і приносити в жертву задоволення базових людських потреб (це, на жаль, властиво для багатьох екологічних рухів та партій зелених)… Складовою еко-соціальної ринкової економіки є широке застосування ринкових стимулів та еколого-економічних механізмів у вирішенні проблем природного довкілля, а також обмеження жорсткого адміністративного управління чи регулювання»[11].

Що стосується українського сьогодення, то тут оцінки Богдана Гаврилишина, базовані на методології «Дороговказів…», просто-таки нещадні. На його думку, українське суспільство на загал, а зокрема його економіка є вкрай неефективними: «Україна, успадкувавши від комуністичного режиму неефективну ресурсомістку економіку, вкрай занедбане довкілля та архаїчно-індустріальну суспільну свідомість, за минулі роки не змогла подолати негативні тенденції свого попереднього розвитку у складі СРСР. Натомість посилилась невідповідність між інтересами країни та її економікою, яка орієнтується переважно на виробництво сировинних продуктів, а її *ресурсоємність, затратність і екологічна шкідливість навіть зросли*… Частка матеріало- та енергомістких галузей в українському експорті сягнула понад 60 %, причому понад 40 % від усього експорту припадає на продукцію однієї галузі – чорної металургії»[12].

На додачу всі глобальні проблеми, зазначає Гаврилишин, відбиваються на українському бутті, що має наслідком постання такого образу країни, який непривабливий для самих українців. «Народжується замало дітей; багато людей виїжджає на заробітки за кордон, до того ж, велика кількість висококваліфікованих фахівців емігрує не тільки через фінансову привабливість, а й через можливість працювати у своїх професіях з відповідним устаткуванням… Важка й екологічна ситуація. Частково – через спадок радянських часів, період економічного занепаду, неадекватність бюджету, а також через брак волі й сили правління держави реалізовувати політику сталого розвитку…»[13].

Ідеться, ясна річ, далеко не лише про суто політико-економічні та політико-технологічні питання: адже в методології Гаврилишина економіка визначальною мірою є похідною від ціннісних настанов. Тому дослідник зазначає: «Якщо немає індивідуальної самопошани, колективної самопошани, то народ є не вартий і менш ефективний. В політичному, геополітичному і економічному світі менш ефективний, менш конкурентноздатний. Це є серйозна проблема. Мені здається, що її легше було б розв'язати, якщо б наші політичні інститути добре працювали, якби люди мали особисту і колективну самопошану»[14].

Образ ефективної України, за Богданом Гаврилишиним, має чітко визначені соціально-економічні й ментально-екологічні підвалини. «Поступ до сталого розвитку вимагає *соціально і екологічно відповідального підприємництва*, готового активно змінювати свою виробничу практику та сприяти формуванню раціонального і дієвого державного регулювання (податки, субсидії, екологічні нормативи, торгівля квотами на викиди, тощо)… Існуючі ж економічні «правила гри», навіть за умов повного дотримання чинного законодавства, не створюють потужних економічних стимулів для докорінної модернізації економіки країни та її диверсифікації, й навіть заохочують до нехтування потреби в масштабному технологічному переоснащенні та інноваціях. По суті, відбувалося *«проїдання» олігархічними кланами промислової спадщини СРСР* за сприяння з боку держави.

Крім того, така політика сприяла консервації способу мислення багатьох людей в промислових регіонах України, яке фактично й далі базується на застарілих міфах, стереотипах та ментальних настановах комуністичного індустріального суспільства. *Архаїчно-індустріальна і денаціоналізована суспільна свідомість* значної частини населення в деяких регіонах країни в поєднанні з монопольним становищем радянських промислових гігантів щодо забезпечення робочих місць та засобів існування для цих людей створили сприятливий ґрунт як для формування *неофеодальних (васальних) суспільних відносин*, так і для масових політичних маніпуляцій в цих регіонах…

Водночас, в українському суспільстві поступово формується, особливо серед молоді, потреба в політиці, що органічно поєднає прагнення *політичної і економічної свободи, соціальної справедливості та екологічної безпеки… Парадигма сталого розвитку* та *європейська модель еко-соціальної ринкової економіки* мають *фундаментальну перевагу* над «ідеологічними доктринами», які базуються на *ідеологіях індустріальної доби*… Такі політичні філософії не носять синтезуючого характеру і є неадекватними в епоху глобалізації та формування постіндустріального суспільства. З огляду на те, що олігархічні клани в Україні та інших країнах колишнього СРСР, значною мірою паразитують на експлуатації природного та людського капіталів, модель еко-соціальної ринкової економіки надає також інструментарій для *мирного економічного демонтажу олігархічної системи і тіньової економіки*»[15].

Образ ефективної України за Гаврилишиним є на загал вельми актуальним у добу, коли існує потреба, як то належить для європейської країни, формувати його на основі, де визначальними були «раціональність і свобо-

да… не лише в ідеї, в ідеалі, а й у реальності стрижневими антпропокультурними та соціокультурними характеристиками й процесами»[16]. А відтак перед науковцями стоять завдання вивчення й трансформації ціннісних настанов, які спонукають людину до ефективної діяльності як із змін, так і зі збереження довкілля, до оптимального використання всіх ресурсів, як природних, так і соціально-культурних.

[1]Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє. – К., 1993. – С. 6. [2]Метаморфози світу: Соціологія глобалізації / Д. Мартен, Ж.-Л. Мецжер, Ф. П'єр. – К., 2005. – С. 254. [3]Гаврилишин Б. Вказ. праця. – С. 11–12. [4]Там само. – С. 10–11. [5]Там само. – С. 10. [6]Там само. – С. 211. [7]Гаврилишин Б. Як визначити українські дороговкази на роздоріжжях цивілізації? // Народний депутат. – 2007. – № 10. – С. 81. [8]Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє. – К., 1993. – С. 16–17. [9]Гаврилишин Б. Вказ. праця. – С. 30. [10]Там само. – С. 36. [11]Вовк В., Гаврилишин Б. Стратегія сталого розвитку та європейська модель «еко-соціальної ринкової економіки» як основа конкурентоздатності України в сучасну епоху. Аналітична записка подана керівництву Секретаріату Президента України В. Ющенко та Прем'єр-міністру України Ю. Тимошенко в лютому 2005 р. http://clubofrome.org.ua/corweb/Article/1/. [12]Вовк В., Гаврилишин Б. Вказ. праця. [13]Гаврилишин Б. Як визначити українські дороговкази на роздоріжжях цивілізації? // Народний депутат. – 2007. – № 10. – С. 81. [14]Цит. за Грабовський С. Генії проти ідіотів: Алгоритми української історії. – К., 2008. – С. 303–304. [15]Вовк В., Гаврилишин Б. Стратегія сталого розвитку та європейська модель «еко-соціальної ринкової економіки» як основа конкурентоздатності України в сучасну епоху. Аналітична записка подана керівництву Секретаріату Президента України В. Ющенко та Прем'єр-міністру України Ю. Тимошенко в лютому 2005 р. // http://clubofrome.org.ua/corweb/Article/1/. [16]Людина в цивілізації XXI століття: проблема свободи / В. Г. Табачковський, М. О. Булатов, Т. В. Лютий та ін. – К., 2005. – С. 127.

Володимир Давиденко

Траєкторії трансформації українського образу світу в умовах викликів глобалізації

Сучасний етап розбудови суспільства характеризується значною асиметрією суспільних зв'язків, соціально-економічних пропорцій та духовних ідеалів між спільнотами. Як і будь-яка система на стадії свого формування, глобальний світ є несталим і конфліктним та, водночас, об'єктивно спрямованим у своєму розвитку до надбання цілісності глобальної структури. Така різновекторність сучасних суспільних процесів детермінує характер рефлексії суспільства та тенденції до сприйняття ним особливостей планетарного розвитку, що відображається у трансформації національного образу світу.

Поняття «національний образ світу» є інтегральною характеристикою специфіки національної свідомості і культури, що фіксує їхні інваріантні, програмові особливості, які забезпечують історичну спадкоємність національного буття[1]. Тому важливим, з огляду соціально-філософського проектування соціокультурної динаміки спільнот, є моделювання майбутніх траєкторій транзиту змісту національних образів світу як детермінанти характеру зміни соціально-психологічних домінант у суспільній свідомості.

Особливостями трансформації національних образів світу на сучасному етапі є усвідомлення й артикуляція у суспільстві викликів глобалізації. За короткий період часу глобалізація привнесла у суспільство значне переструктурування економічних, політичних та культурних зв'язків, внаслідок чого на марґінесі опиняються не лише численні соціальні групи населення (що ідентифікуються за професійними, етнічними та соціальними ознаками), а навіть цілісні спільноти, які на даному історичному відрізку виявились аутсайдерами інтеграційних процесів.

У результаті цього в національних образах світу відбувається фіксація вказаних перетворень з подальшою ідентифікацією ролей певних спільнот у соціокультурному просторі. Формуються стереотипи і міфологеми, які гальмують цивілізаційний поступ.

Не став винятком й сучасний українській образ світу. При цьому, якщо образ світу можна визначити як певну сукупність колективних уявлень про існуючу реальність (природну і соціальну), що узагальнюється до символів, які складають системну цілісність світогляду[2], то українське суспільство характеризується підтримкою певних антагоністичних поглядів стосовно свого майбутнього соціокультурного розвитку, які нав'язуються різними політичними елітами, що, відповідно, ускладнює дефініцію змісту сучасного українського образу світу.

На думку А. Єрмолаєва, в українському суспільстві репрезентовані дві моделі майбутнього соціокультурного розвитку[3]. Перша – орієнтована на побудову суспільства без геополітичних амбіцій, що має стати невід'ємною частиною європейської спільноти як певної тотальної цілісності, і в якому задовольнятимуться усі неоліберальні стандарти – споживання, соціального захисту, політичних свобод тощо. Друга – альтернативна модель, передбачає забезпечення високих соціальних стандартів, шляхом розвитку технократичного індустріалізму з акцентом на екстенсивне використання сировинних та людських ресурсів. Важко не погодитись з ним, що очевидним є утопічний характер кожної з цих моделей, оскільки неможливо реалізувати їх у такому неоднорідному суспільстві, як українське, котре складається з анклавів з різною глибиною історичної пам'яті і відмінними історичними практиками, а ціною за втілення свого сценарію одною із олігархічних груп може стати незворотність процесів громадянського розколу українського суспільства і сепаратизму.

Отже, справедливим буде твердження про відсутність в українському суспільстві унітарного національного образу світу, без якого неможливо здійснити об'єктивне проектування соціокультурного простору. Намагаючись знайти відповідь на питання щодо пошуку оптимальних варіантів подолання деструктивних установок у суспільстві і культивації в ньому спільних позитивних домінант, ми тим самим хоча б у царині теоретичних досліджень спробуємо визначити орієнтири подальшого цивілізаційного транзиту України та демарґіналізації її соціокультурного простору.

На нашу думку, цей шлях необхідно розпочати з універсалізації українського образу світу. Вище згадувалось про непримиримість окремих політичних еліт щодо обирання однієї з моделей (*інноваційно-ліберальної* або *технократично-індустріальної*) майбутнього розвитку українського суспільства. Консенсус у цій площині і, відповідно, консолідація спільноти можлива за умови пропонування такої транзитивної моделі, яка б демонструвала збереження балансу впливу олігархічних груп та забезпе-